

Karácsonyi János-emlékülés Gyulán



Karácsonyi Jánosra, az Árpád-kor kutatójára, Békés megye történeti monográfiájának szerzőjére emlékeztek 1983. december 15-én Gyulán. A kiemelkedő történész munkásságának számbavételére születésének 125. évfordulója adott alkalmat. Karácsonyi alakjának felidézése, pályájának megrajzolása, munkásságának kritikai értékelése historiográfiai hiányt pótol, hiszen Ipolyi Arnold, Fraknoi Vilmos ifjabb pályatársának mennyiségileg óriási, kiemelkedő csúcspokban sem szegény életművét ma már csak a szakkutatók szűk köre ismeri.

Karácsonyi János 1858. december 15-én született Gyulán. Egyházi segítséggel a nagyváradi Szent József Fiúnevelő Intézetbe került; a váradai premontrei gimnáziumban érettségizett. A papi pályát választván a budapesti egyetem teológiai karán folytatta tanulmányait. Egyetemi tanulmányai során fordult érdeklődése a történettudomány felé. Pályájának első szakaszában — az 1880-as évek első felében — kötetre való forrásközlést, tanulmányt publikált szűkebb pátriája, Békés megye történetéről. Ezek voltak a

tudóssá válás évei. Az 1880-as évek második felétől kezdve kikristályosodott módszerekkel, biztos és széles forrásismeretre alapozva vette vizsgálat alá Árpád-kori történelmünk számos kérdését. A gyakorlati egyházi tevékenység mellett folytatott történészi munka során olyan máig érvényes művek születtek, mint az Egyháztörténelmi emlékek . . . a Várad Regestrum — a forráskiadványok sorában, a feldolgozó munkák közül pedig elég a magyar nemzetségek történetéről írott monumentális munkára utalni.

*

Az emlékülés mintegy 300 főnyi hallgatósága előtt — a rendezvény vendége volt Udvardy József Szeged-csanádi megyéspüspök is — három előadó idézte fel Karácsonyi János pályájának legfontosabb állomásait, aprólékosan megrajzolva a történész, az egyházi ember alakját, szülőhelyéhez fűződő kapcsolatát.

Dr. Tarnai Andor, az ELTE Bölcsészettudományi Karának tanszékvezető tanára, Karácsonyi János és Békés megye címen tartotta meg előadását. Az előadó sorra vette mindazon tényezőket, amelyek szerepet játszottak Karácsonyi történetiszemléletének kialakulásában: a kiegyezés utáni Gyula társadalmát, a kibocsátó iparosréteg gazdasági, társadalmi helyzetét, részletesen elemelve a kisvárosi iparosság mobilizációs lehetőségeit. Második lépésként Nagyváradot, a premontrei gimnáziumot emelte ki Tarnai Andor, hangsúlyozva, itt kapta meg Karácsonyi széles és mély humán műveltségét, biztos görög, latin, francia, német nyelvtudását. A tudóssá válás folyamatát követve az előadó a kiegyezés által meghatározott tudományos, szellemi légkörre utalt. Részletesen szólt a pályáján elinduló Karácsonyira legnagyobb hatást gyakorló személyekről, Göndöcs Benedek gyulai apátplébánosról és Márki Sándorról. Göndöcs Benedek az első tanulmányok, forrásközlések körül bábáskodott, ő volt az, aki a pályakezdő fiatal káplán számára Békés megye korabeli magas szintű kiadványsorozatában, a Békésvármegyei Régészeti és Mívelődéstörténelmi Társulat évkönyveiben publikálási lehetőséget nyújtott. Márki Sándor tanácsaival, támogatásával segítette fiatalabb kollégáját.

Számos, Karácsonyi történetírói módszereit, személyiségét bemutató részt ismerhetett meg a hallgatóság a Tarnai Andor által ismertetett Márki Sándorral, Thallóczy Lajossal folytatott levelezésből. A nyolcvanas évek második felétől országos történészként számon tartott Kará-

csonyit 1896-ban Pauler Gyula ajánlotta az Akadémiára. Tarnai Andor kiemelte — mintegy összehasonlításra készítette mai viszonyainkkal —, hogy 38 éves korában Karácsonyi, mint vidéki, egyetemi, „intézeti” háttér nélküli kutató lett az Akadémia tagja, ugyanúgy, mint Haán Lajos, vagy Márki Sándor. Az akadémiai tagság után is helyén maradt, ahogy helyén maradt a trianoni döntés után is.

A második előadó *dr. Bodonyi Ilona*, a JATE Bölcsészettudományi Karának adjunktusa, *Kordé Zoltánnal* közösen írt tanulmányát olvasta fel, Karácsonyi János történetírói munkássága címmel. Ez az előadás keresztmetszetet adott a történeti forráskutatás, a módszerek kialakulása idején induló és 1929. január elsején lezáruló történeti munkásságról. Bodonyi Ilona sorra vette Karácsonyi munkásságának csomópontjait: Békés vármegye története, egyháztörténet, az elbeszélőforrások rendszerezése, családtörténet, a Kárpát-medence nem magyar népeinek története. Egy-egy fő vonulatot az adott téma reprezentatív munkájának — A hamis, hibáskeletű és keltezetlen oklevelek jegyzéke 1400-ig, Szent Gellért csanádi püspök élete és művei, A magyar nemzetségek . . ., Halovány vonások hazánk Szent István korabeli határaitól — elemzésével mutatott be. Az előadó képet rajzolt Karácsonyi szigorú forráskritikai módszereiről, ennek kapcsán élénk vitázó hajlamáról. Lezárásként Karácsonyi szavait idézve megállapította: „a vitás kérdések rohanó patakjai” fölött emelt hidak közül nem egyet elsodort az idő, de ezek is hozzájárultak a mai eredményhez.

A harmadik előadó, a távollevő *dr. Lotz Antal* történész-plébános Karácsonyi, mint egyházi ember és író című munkáját *dr. Kemény Lajos*, a szegedi szeminárium rektora olvasta fel. Lotz Antal három nézőpontból vizsgálta meg Karácsonyi pályáját. Először az emberi, egyházi pályát mutatta be, kiemelve a legfontosabb állomásokat: 1882-ben szentelték pappá, 1904-ben a pesti egyetem hittudományi karának tanárává nevezték ki, a következő évben történetírói munkásságának elismeréseként a nagyváradi egyházmegye litterális kanonoki stallumát nyerte el, 1917-ben címzetes püspökké nevezték ki. Az egyháztörténeti munkásság elemzése — Szent Ferenc rendjének története Magyarországon, Egyháztörténelmi emlékek — után a mai egyház Karácsonyi-képét ismertette Lotz Antal munkája, kiemelve a más felekezetek történetét kutató munkák különös fontosságát.

Befejezésként *dr. Szabó Ferenc*, a Békés megyei múzeumok igazgatója, az emlékülés levezető elnöke összegezte az elhangzottakat. Külön szöveget a szűkebb pátriához kötődő történeti, kulturális hagyományok gondos ápolásának szükségességéről, mint a nevelés fontos eszközéről. Utalt az előzményekre — Csánki Dezső, Márki Sándor-emlékülés —, hozzátéve, hogy mindez segíti feloldani azt a kisebbségi érzést, ami a gazdagabban feltárt történeti múlttal rendelkező Dunántúllal, Felvidékkel szemben érezhető. Legvégül köszönetet mondott a rendező szerveknek: a HNF Békés megyei és Gyulai városi Bizottságának, Gyula város Tanácsa V. B. művelődési osztályának és a Békés megyei Tudományos—koordinációs Bizottságnak.

Gyula város Tanácsa V. B. művelődési osztálya az emlékülés alkalmából megjelentette rövid bevezetéssel Karácsonyi János történeti munkásságának bibliográfiáját — e sorok írójának összeállításában — s hamarosan napvilágot látnak az emlékülésen elhangzott előadások is. Az emlékülés záróakkordjaként a jelenlevők elénekelték a *Himnuszt*.

Erdész Ádám

Irodalom: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. 1—3. köt. Bp., MTA 1900—1901. X. 464 old. 4. 500 old.; 2. 254 old. — A hamis, hibáskeletű és keltezetlen oklevelek jegyzéke 1400-ig. Bp., MTA 1902. XI. 143 old. — Szent Gellért csanádi püspök élete és művei. Bp., Franklin Ny. 1887. 331 old. — Halovány vonások hazánk Szent István korabeli határaitól. Századok, 1901. 10. füzet, 1039—1058. old. — Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából. 1—5. köt. Bp., Szt. István Társ. 1902—1912. — Szent Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. 1—2. köt. Bp., MTA 1922—1924. 562 old. és 663 old. — Az időrendbe szedett váradi tüzesvaspróba-lajstrom. Az 1550-iki kiadás hű másával együtt. (Kiadta Karácsonyi János — Borovszky Samu) Bp., Váradi Káptalan, 1903. IV, (162), 376 old.